

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Prof. dr hab. Zbigniew Białas

Instytut Literaturoznawstwa, Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Sosnowiec, 28 maja 2026

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Agaty Rupińskiej pt. „Women, the Beauty Industry, and Personhood: The Poetics and Politics of Face in Selected Contemporary Fiction” (Kobiety, kanony piękna i tożsamość. Poetyka i polityka twarzy w wybranych utworach współczesnych).

Rozprawa doktorska mgr Agaty Rupińskiej, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Anny Branach-Kallas, poświęcona jest – jak zaznacza Autorka – „polityce i poetyce twarzy”. W kontekście rozprawy jest to określenie nader precyzyjne. Praca ma charakter interdyscyplinarny: korzysta z aparatu teoretycznego literaturoznawstwa, socjologii, psychologii, estetyki, teorii płci kulturowej, teorii feministycznych oraz badań postkolonialnych. Co istotne, ta mnogość podejść badawczych nie powoduje chaosu, lecz spójnie i przekonująco się uzupełnia.

W ramach materiału literackiego Autorka analizuje kilka powieści z lat 1999–2020: *Invisible Monsters* Chucka Palahniuka (1999), *Look at Me* Jennifer Egan (2001), *Fix* Leslie Margolis (2006), *The Fold An Na* (2008), *Slant* Laury E. Williams (2008) oraz *If I Had Your Face* Frances Cha (2020). Wspólnym mianownikiem wybranych tekstów jest rola, jaką w kontekście restrykcyjnych kanonów piękna odgrywają twarze bohaterek. Autorka zwraca uwagę na funkcjonowanie stereotypów urody w literaturze, ze szczególnym uwzględnieniem tych aspektów, które powodują wykluczenie lub

dyskryminację, ewentualnie dotyczą zagadnień samoakceptacji (tudzież jej braku). Praca ma ponadto charakter komparatystyczny – zestawiono w niej literaturę „zachodnią” oraz „południowokoreańską” (stosuję tu pewne uproszczenie, rzecz jasna).

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozbudowanych rozdziałów, konkluzji, bibliografii i streszczenia w języku polskim.

Wstęp w sposób zwyczajowy zawiera przejrzystą prezentację podjętej problematyki, najistotniejsze uwagi metodologiczne oraz szczegółowy plan rozprawy. Pod względem koncepcyjnym stanowi spójną i dobrze skonstruowaną całość. Autorka wyjaśnia kryteria doboru analizowanych tekstów źródłowych oraz uzasadnia strukturę pracy. Wstęp dowodzi pełnej świadomości badawczej Autorki i oceniam go wysoko.

Rozbudowany rozdział pierwszy, zatytułowany *The Politics of Face*, ma charakter teoretyczny. Autorka słusznie zakłada, że kanony piękna stanowią mechanizmy normatywne, które znacząco wpływają na wiele sfer prywatnego i zawodowego życia kobiet. W strukturze owych kanonów to właśnie wygląd twarzy odgrywa rolę szczególną. Najbardziej intrygującym elementem rozdziału jest przedstawienie twarzy nie tylko jako fragmentu ludzkiej anatomii, lecz przede wszystkim jako zjawiska socjologicznego. Perspektywę tę Autorka konstruuje w oparciu o teorię Ervinga Goffmana oraz koreańską koncepcję *chemyeon*. Warto podkreślić fakt, że Autorka w sposób przystępny, a zarazem kompetentny identyfikuje różnice kulturowe w postrzeganiu twarzy między Zachodem a Azją Wschodnią. Zestawienie socjologii interakcjonistycznej Goffmana z głęboko zakorzenioną w konfucjanizmie kategorią *chemyeon* pozwala lepiej zrozumieć, że twarz w kontekście azjatyckim nie jest jedynie estetyczną wizytówką jednostki; jest raczej znakiem społecznego statusu, wpływającym na relacje interpersonalne.

Ramy teoretyczne wywodu dopełniają odniesienia do klasycznych koncepcji Jacques’a Lacana, Michela Foucaulta, Jenny Edkins czy Sandry Lee Bartky. Przywołanie tych koncepcji pozwala Autorce na ukazanie, jak współczesne rygory estetyczne dyscyplinują kobiece ciało i stają się narzędziem władzy. Rozważania te celnie uzupełniają wątki dotyczące dychotomii piękna i brzydoty, mechanizmów męskiego oraz „koleżeńskiego” spojrzenia (*male and girlfriend gaze*), a także problematyki uprzedmiotowienia. Rozdział ten nie pełni jedynie funkcji pasywnego

przeglądu literatury, lecz jawi się jako wyjątkowo jasny, spójny i dojrzały metodologicznie.

Rozdział Drugi, stanowiący pierwszy z trzech rozdziałów analitycznych, poświęcony jest literaturze młodzieżowej. Przedmiotem trafnych interpretacji mgr Rupińskiej są trzy powieści: *Fix* Leslie Margolis (2006), *The Fold An Na* (2008) oraz *Slant* Laury E. Williams (2008). Autorka koncentruje się na problematyce operacji plastycznych wykonywanych przez nastolatki, analizując kwestie etyczne wynikające z decyzji o podjęciu bądź niepodjęciu interwencji chirurgicznej. Wybrane utwory mają wyraźny podtekst dydaktyczny, co nie jest niczym niezwykłym w tym gatunku literackim. Zestawiając powieści, mgr Rupińska przekonująco wykazuje, że motyw chirurgicznego modyfikowania ciała nastolatek stał się istotnym, transkulturowym trendem tematycznym w literaturze dla młodzieży. Autorka rozprawy słusznie też zauważa, że presja zmiany wyglądu nie ma jednego podłoża – mogą to być zarówno mechanizmy rówieśnicze i towarzyskie, jak i konteksty tożsamościowe (etniczne, w tym przypadku koreańsko-amerykańskie), a także poważne kryzysy samoakceptacji. Postawę reprezentowaną przez pisarki mgr Rupińska trafnie identyfikuje jako tzw. ciałoneutralność.

Rozdział trzeci skupia się na dwóch powieściach: *Invisible Monsters* Chucka Palahniuka (1999) i *Look at Me* Jennifer Egan (2001). Tym razem główna oś interpretacyjna dotyczy zagadnień oszpecenia oraz zniekształcenia twarzy. Autorka wnikliwie analizuje ten motyw, obecny oczywiście w mitach, baśniach, folklorze i literaturze od zarania dziejów. Mgr Rupińska wykazuje jednak przede wszystkim – z perspektywy współczesnej i przy użyciu teorii polityki twarzy Jenny Edkins jako narzędzia badawczego – w jaki sposób motyw oszpecenia w omawianych powieściach wykracza poza tradycyjne ramy kulturowe, kształtowane przez *Piękną i Bestię* czy *Upiora w operze*. Edkins zauważa, że twarz pozwala systemom nadzoru kategoryzować, a co za tym idzie – kontrolować jednostkę. W tym kontekście „deformacja” lub „samo-deformacja” twarzy staje się aktem politycznym, który uwalnia jednostkę z narzuconych ról. Dodatkowym atutem wywodu jest ukazanie relacji między bohaterami literackimi a czytelnikami, którzy zostają poniekąd zmuszeni do „wpatrywania się” w to, co kulturowo wyparte lub uznane za nieestetyczne.

Rozdział czwarty koncentruje się na analizie powieści *If I Had Your Face* (2020) autorstwa Frances Cha, pisarki, która dorastała na styku kultur Korei Południowej i Stanów Zjednoczonych. Mgr Rupińska przybliży rygorystyczne normy kobiecej urody obowiązujące we współczesnej Korei Południowej oraz wyjaśnia kulturowe i społeczne podłoże masowej popularności operacji plastycznych w tym regionie. Jest to cenne uzupełnienie następującej po tym wstępie analizy powieści, której młode bohaterki zmagają się z hierarchią klasową, rynkiem matrymonialnym i kultem idealnego wyglądu. Istotnym elementem badawczym tego rozdziału jest też porównanie krytycznej postawy Frances Cha z perspektywami autorek omówionych w pierwszym rozdziale analitycznym. Poprzez wskazanie podobieństw mgr Rupińska skutecznie dowodzi uniwersalnego charakteru presji estetycznej, wywieranej głównie na kobiety, choć akurat w Azji Wschodniej ta presja wydaje się nie zawsze być związana z płcią.

O ile nie mam zastrzeżeń do samej rozprawy, o tyle pewne wątpliwości budzi jej tytuł, szczególnie w języku polskim. Wiem, że to drobiazg, ale pozwolę sobie zauważyć, że „beauty industry” to nie „kanony piękna” – to raczej termin oznaczający praktyki, które na kanonach piękna (lub na zakładanych/zakłamanych kanonach) żerują w celu osiągnięcia zysków. Mam też wątpliwości, czy słowo „personhood” powinno się tłumaczyć jako „tożsamość”. Chciałbym usłyszeć od Autorki alternatywną propozycję. Wreszcie brakuje mi w tytule informacji, kluczowej w kontekście pracy, że analizy te nie tyle dotyczą wybranych utworów, ile dzieł dobranych według bardziej skonkretyzowanego klucza. Czytelnicy nie dowiedzą się z tytułu, że chodzi na przykład o literaturę koreańsko-amerykańską, a to istotna informacja. Kto domyśli się na podstawie tytułu, że znajdzie tu analizę prozy Palahniuka?

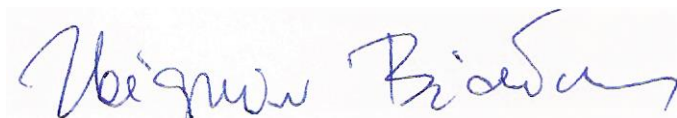
Język rozprawy jest bardzo dobry. Zwróciłem uwagę na jedną niepoprawność gramatyczną: „The last but not least factor” na stronie 67. *Last but not least* może funkcjonować w zdaniu jako wtrącenie lub przysłówek wydzielony przecinkami, ale wówczas nie można wstawić przed nim przedimka *the*, ani bezpośrednio po nim dorzucić słowa *factor*.

Wolałbym też, żeby Spis Treści nie był aż tak rozbudowany (zajmuje niemal trzy strony). Jeśli jest w taki sposób rozdrobniony można się w nim najwyżej pogubić i przestaje on spełniać swoją funkcję wskazówki, według której można pojąć zamysł poszczególnych rozdziałów.

Te drobiazgi techniczne nie mogą oczywiście przesłonić meritum. Zalety przedłożonego mi do recenzji tekstu są oczywiste. Przede wszystkim doceniam ambicję, przenikliwość, wiedzę i humanistyczną wrażliwość Autorki. Poszczególne rozdziały mają dużą wartość poznawczą. Konkluzje pracy nie budzą zastrzeżeń. Bibliografia jest imponująca, a tekst przygotowany starannie.

Uważam, że dysertacja Pani mgr Agaty Rupińskiej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz dowodzi wiedzy teoretycznej Kandydatki, a zatem spełnia warunki określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku oraz w Rozporządzeniu MNiSW z 26 września 2016 roku stawiane rozprawom doktorskim. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ponadto uważam, że rozprawa zasługuje na wyróżnienie ze względu na nowatorskie, spójne i interdyscyplinarne spojrzenie na analizowane powieści w kontekście aktualnych i globalnych kwestii społeczno-kulturowych.

A handwritten signature in blue ink, reading 'Zbigniew Białas', written in a cursive style.

(Zbigniew Białas)